

SIMONA-GRAZIA DIMA

Blândețea scorpionului

Eseuri și comentarii critice

Colecția: BIBLIOTECA IDEEA EUROPEANĂ
Coperta și colaj: Florin AFLOAREI
Coperta: sculptură de Vasile Gorduz (1931 - 2011)
Fotografii de Aura CHRISTI

Lector: Irina CIOBOTARU
Tehnoredactor: Carmen DUMITRESCU

Editura Ideea Europeană
OP-22, CP-113, Sector 1, București,
Cod 014780, România
Tel/Fax: 4021-2125692; 4021-3106618
E-mail: office@ideeaeuropeana.ro
www.ideeaeuropeana.ro

Anul apariției: 2011
Ediție Digitală

ISBN 978-606-594-107-6

Copyright © 2011 Ideea Europeană

Simona-Grazia Dima este poetă, eseistă, critic literar, traducătoare și editoare. S-a născut, într-o familie de scriitori, la Timișoara, unde a absolvit Facultatea de filologie a Universității de Vest, secția engleză-română, cu diplomă de merit, ca șefă de promoție națională. La vârsta de 8 ani a câștigat un premiu la concursul de scenete inițiat de Teatrul de Păpuși din Timișoara, pentru sceneta *Masca lui Lică*, jucată atât pe scena teatrului respectiv, cât și în turnee, în țară și în străinătate (Italia). Ca studentă, a fost președinta cenaclului „Pavel Dan”, pe Centrul Universitar. A publicat zece cărți de poezie: *Ecuatie liniștită*, *Diminețile gândului*, *Scara lui Iacob*, *Focul matematic*, *Noaptea romană*, *Confesor de tigri*, – premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Timișoara, 1999, *Ultimul etrusc*, *Călătorii apocrife*, *Dreptul rănii de a rămâne deschisă*, *La ora fulgerului*, o traducere de orientalistă din limba engleză, Arthur Osborne, *Sri Ramana Maharshi și Calea Cunoașterii Supreme*, precum și două cărți de eseuri critice: *Baudelaire*, *Verlaine*, *Rimbaud*, *Mallarmé*, *modele pentru scriitori români contemporani*, în colaborare, și *Labirint fără minotaur*.

Colaborează la revistele literare majore din țară, precum și la reviste din Italia, Germania, Marea Britanie, SUA, Franța, Slovacia, Ungaria, Cehia, Israel, Turcia, Republica Moldova. Lucrează ca redactor în cadrul Academiei Române. Simona-Grazia Dima este secretar al PEN-Clubului, Centrul Român, este prezentă în numeroase dicționare de literatură română și a fost inclusă în antologii de poeme realizate în țară și în străinătate.

ARGUMENT

Literatura – o inițiere?

Scorpionul este o insectă dezagreabilă și temută, simbol al unei zodii enigmatice, reputată prin cruzime: scorpionul astrologic e făptura pasională predestinată asasinatului – Pluto, care-l guvernează și-i transmite pulsiunile întunecate, corp ceresc degradat, de altfel, de curând, din rândul planetelor, este înfățișat ca un gardian, un Cerber. Prin telescop, constelația Scorpionului se vede doar ca o pată neagră, înconjurată de stele strălucitoare. Norii de praf cosmic acoperă astrele aflate acolo și nu permit ochiului să pătrundă mai departe, unde Scorpionul păzește centrul galaxiei, inima Căii Lactee. Acest punct nu este cel mai atrăgător din univers. În el se înregistrează cel mai ridicat nivel al radiațiilor, iar la mijloc se află una dintre cele mai mari „găuri negre”, ce nu îngăduie nici măcar luminii să-i părăsească suprafața. Totuși, în chip surprinzător, scorpionul este și simbolul criticului literar, în toată plenitudinea autorității sale. Poate pentru că această biată ființă dezgustătoare și enervantă, insașiabilă și întruna pusă pe atac, are și, dincolo de clocotul marțian al manifestărilor ei, o candoare și un sentimentalism foarte aproape de iubire: căci, oare, nu iubire ar trebui să se cheme disponibilitatea nicicând ofilită spre altul, oferită, e drept, sub formă plastică post-digestivă ?

Conștiincios în crimă (din rândul scorpionilor sau al celor cu un scorpion puternic în astrogramă, se pare, se

„recrutează” majoritatea criminalilor), tocător entuziast, neobosit, al trupului literar și, în cele din urmă, lacom îngurgitator al lui, scorpionul-critic se înobilează prin redevabilul său efort de segmentare, căci, finalmente, el reușește să ofere, din nou, un întreg emanând discret un nimb astral (auriu sau nu). Rapacitatea și agresivitatea lui cad, la sfârșit, asemenea unei izbutite măști, funcțională pe timpul unui joc. Otrava scorpionului, se vede, n-a durut prea tare și n-a ucis. Actor de excepție, scorpionul-critic se trage de la stânga noastră (dreapta lui) și dispare în culise, spre a lăsa, să ne orbească prin strălucire, opera, trup încă o dată născut, entitate atent și subtil distilată de malaxorul răutăcios și otrăvitor care a fost el.

Pe scenă va rămâne, așadar, redigerată, opera, învăluită în licărul exigent și scăzut al iubirii sale. Ori însăși iubirea sa, cu trup de operă. El însuși-altul. În acest proces de mărunțire-digestie, scorpionul-critic a dizolvat orice idee de alteritate. Să nu ne supărăm, deci, pe acerba lui îndeletnicire de măcelar – brutală, distrugătoare. În toate operațiunile de hăcuire el s-a dăruit, s-a cheltuit, și-a introdus viața. Identic, în esență, cu sine, dar numai în structura tenebrelor sale, la capătul efortului său el nu mai este cel ce a fost, ci un altul, născut din toată materia înglobată, prin lectură și meditație, în sine. Transmutată, după crima sa meditativă – analiza sa.

Nu mă pot închipui altfel decât citind, dintotdeauna, scrierile altora, în paralel cu faptul de a scrie eu însămi (îndeosebi poezie). E adevărat că nu îmi revine mie în totalitate meritul de a mă fi hotărât să scriu despre o parte din ceea ce am citit, meritul este și al unor prieteni, redactori sau șefi de reviste, ori autorilor – care mi-au pus (ori nu) cărți în brațe și m-au rugat (sau nu) să scriu. Am fost un scorpion blând, bunăvoința mea confraternă a fost înțeleasă. Nu-i poți face cuiva o mai mare onoare decât aceea de a-i spune, despre opera sa, ceea ce, cu adevărat, gândești. Punct de vedere nu foarte agreeat sau împărtășit. Autentica prietenie presupune o bonomă severitate – pentru a ușura renașterea noastră zilnică, efortul, reluat în fiecare dimineață, de a deveni un om reînnoit sau revelat, de a lua viața de la capăt (crez al scorpionului metafizic). Cei ce nu-ți pătrund intențiile critice nu înțeleg nici sacrificiul scorio-

nului, modul în care își mărunțește cu bună știință viața, pentru a dăruia din ea altora, priviți ca variante ale sale, alter ego-uri. Dramatic proces și singuratic din cale-afară, cum spune un vechi proverb, tare înțelept: „duhul omului e ca o funie: de ce o întinzi, de ce slăbește”.

Delicat lucru, așadar, să scrii despre alții, atunci când ești tu însuți poet. E vorba, oricum, de două existențe net diferite, clar diferențiate. A fi poet și a scrie, totodată, critică e pentru mine șansa de a trăi un număr virtual infinit de vieți, de a încerca, în fiecare moment, să devin altcineva, afundându-mă în apele plutonice ale gândului prim, neîmpărtășit, izvorul secret al oricărei emisii artistice. Scriind critică, m-am simțit un om total liber, neîngrădit, cu orizonturi vaste înainte. N-am experimentat niciodată o mai intensă senzație de dezmarginire, de salt spiritual, de zbor. Iar în acele momente (ale închegării viziunii critice), simțeam perfect și clivajul lăuntric, linia energetică de demarcație între poetul din mine și critic. Nicicând n-a fost poetul acela care judeca sau, oricum, nu o făcea în calitate de poet, ci, eventual, de ochi redeschis după ce a văzut și a trăit poezia, exprimându-se, în consecință, *post factum*.

S-a alcătuit, astfel, un jurnal de lectură parțial, adică aerat, în sensul neputinței de a cuprinde întreg peisajul creației contemporane. Este jurnalul unui comentator de literatură și atât. Răsfoind, deunăzi, cele scrise încă din studenție, am avut surpriza să constat că, în esență, nu am evoluat deloc. De atunci și până acum, am adus, prin comentariile mele, o tăcută mărturie de credință. În ce? Și ce anume am căutat și caut mereu? Nimic altceva decât retrăirea certitudinii că există un scop spiritual al literaturii, în simbioză cu acela scriptic, estetic, ludic etc. Că nu am scrie (sacrificând atâtea), dacă literatura nu ar servi (răsplată, totodată) unui scop ontologic, dacă nu ar umple o sete, cât se poate de concretă, de ceva foarte intim, cu totul lăuntric și tainic. Din această perspectivă, am scris poezie și critică și am rezistat. În anii negri când unicul punct exterior de sprijin se afla în conștiința confrăților de scris, iar ideologia oficială umplea scena publică, mi-am fortificat interiorul, citind și hrânindu-mă din Pateric, din textele misticilor (din care am găsit vechi colecții, păstrate cu venerație de cunoscători), din istorisirile despre Serafim de

Sarov ale lui Motovilov, din cărțile Părinților Bisericii, pe care mi le cumpăram de la Catedrala Mitropolitană, ori din eseurile și tratatele lui Mircea Eliade, veșnic inspiratoare. Trăiam în spiritul unei Tradiții interioare mereu proaspete, neofilită de împrejurări vitrege, călăuzindu-mă după relatări despre perspective mai vaste, netemătoare, cum ar fi cele din eseul eliadesc *Un savant rus despre literatura chineză*: „arta orientală, în totalitatea ei, este canonică: adică metafizică, rațională, tradițională. Un artist indian nu-și începea lucrul fără o prealabilă «purificare», fără practici ascetice și contemplative. (...) Poetul nu compune nimic până ce nu devine impersonal, până ce nu depășește nivelul experiențelor umane. Într-un cuvânt, actul poetic trebuie să coincidă cu cel mai pur act metafizic: ieșirea din devenire, neutralizarea contrariilor, «totalizarea» realului. Actul artistic – atât în China, cât și în India – este o adevărată «depășire de nivel»”. Am înțeles că există o lume interioară inatacabilă, ce nu datorează nimic exteriorului, de care se poate, astfel, delimita. În acest spirit mi-am inventat propria mitologie poetică, a „ființelor mici”, formă a rezistenței mele la sistemul de atunci. Ele adastă într-un spațiu de adâncime și sunt gata să schimbe formele realului, atunci când le consideră perimate. Mitologie pe care, din mândrie auctorială, nu am explicat-o, încât a rămas, în linii mari, neînțeleasă, mai ales că era, totodată, un protest în cheie „soft”, venit dintr-un cult al impalpabilului, prea puțin familiar sau dezirabil unui mod de a simți întemeiat pe tangibil. Se pare că poseda cu adevărat o anume virulență, de vreme ce i-au sesizat straniețatea politrucii momentului, vâzând în ea o amenințare la adresa structurilor constituite.

Nu mi-am uitat niciodată acești „zori inițiativi”, necesari într-o epocă a derizoriului, fertilă totuși în plan literar. Deși eram foarte tânără, această perspectivă nu a fost pentru mine una conjuncturală, ci un legământ respectat cu fervoare, care, în plus, m-a prevenit asupra schimbărilor ce ar fi putut veni și m-a apărat din timp de ele (nu s-au lăsat, într-adevăr, mult așteptate). Considerații din același eseu au sunat și sună premonitoriu: „într-adevăr, după mărturisirea poetilor și poetologilor chinezi din secolul al XI-lea a Chr., creația artistică era unul din mijloacele de a realiza

perfectiunea absolută, „calea” supremă (*tao*), care conduce întreg Universul. Poetul, ca și înțeleptul, era dator să iasă din momentul istoric în care trăia, din „devenire”, și să încarneze acel inefabil *tao*”. Toate „realitățile” dinainte de 1989 au dispărut ca un fum. Nu ne-am mai identificat cu nimic din ceea ce fusese, în schimb ne-am avântat spre alte forme, alte zădărnicii, la fel de pieritoare. Singura revoluție valabilă, am crezut atunci, cred și acum, este cea lăuntrică, lupta cu demonii interiori și lărgirea unghiului de vedere.

Am fost totuși norocoasă, spun astăzi, căci, prin comparație cu situația altor centre universitare, m-am format într-o atmosferă liberală, dominată de priviri complice, de o bășcălie sănătoasă, de un umor relaxat, ca și de o mare hărnicie culturală. Se citea mult, se comenta literatură, se experimenta în imaginar. Primele poezii, cronici și recenzii le-am publicat în anii '80, în revistele „*Orizont*” și „*Forum studentesc*” din Timișoara, pe când eram membră a cenzurilor majore din urbe, apoi chiar președintă a unuia dintre ele. O reală disciplină, (auto)impusă cu plăcere, definea participarea, încât rămâne de neuitat ritualul lecturilor din ședințele de lucru, însoțite de referate ce încorporaseră cele mai noi – europene – cunoștințe de hermeneutică a textului literar, dobândite prin lecturi, dar și de la profesori adevărați (adică dornici să transmită o viziune și o cunoaștere necontrafăcută, o experiență vie), precum Marcel Pop-Corniș, Livius Ciocârlie, Eugen Todoran. Dacă am adunat și acele pagini în acest volum, stilizate și adăugite, cu sprijinul notelor de lectură, doar puțin mai cuprinzătoare decât textul tipărit atunci, am făcut-o și ca o recunoaștere a libertății mele de gândire din acel timp.

Cartea de față este deci și dovada afecțiunii intense (numai aparent abstractă), pe care o nutresc față de orașul meu de baștină și față de mediul formării mele (o dovadă discretă, inclusă în text, căci nu mi-a plăcut niciodată să fac caz de lucrurile pe care le iubesc). Sunt plină de recunoștință și fiindcă am putut să-mi manifest prietenia la nivelul, hieratic și sincer, al duhului, îndrăznesc să spun, prin încercarea de înțelegere și iubire a „celuilalt” citindu-l, ca și pentru darurile primite într-o viață, care, deși dificilă, s-a dovedit, încetul cu încetul, a fi nespuse de frumoasă. Pe

atunci, scriam și publicam, cu perfectă dezinvoltură, pasa-je precum acesta, în legătură cu poezia lui Matei Vișniec: „Un poet așa de sensibil la mișcările epocii, care trăiește atât de acut orice dovadă de absurd și zădărnicie, nu poate să nu recepteze ambiguitatea specifică unui climat de relativizare a valorilor, de reținută, dar sfâșietoare suferință” (1981) sau despre un poet ce pare a se fi retras undeva în spiritualitatea pură (de vreme ce tot prezenta semne clare de lecturi ezoterice nepermise pe-atunci), Bogdan Negru: „Conștiința poetului tânjește după acel inexprimabil, unde, pătrunzând, va asculta numenul mișcându-se în mereu reînnoite cercuri fascinatorii. (...) Misterul suprem pare să fie de esență solară (astrală), de unde motivul luminii” etc. (tot în 1981).

Văzute din această perspectivă, textele cuprinse în volumul de față alcătuiesc împreună, de o manieră „pointilistă”, autoportretul unui lector care s-a încăpățânat să creadă că niciun autor nu se poate sustrage spiritului, chiar și atunci când îl neagă. Nu trebuie să fii raliat vreunei confesiuni anume, ori vreunei secte, ce n-a primit harul prin apostolica succesiune, ca să recunoști că omul, vrând-nevrând, suferă o anume evoluție prin scris. Interogațiile asupra chestiunilor fundamentale nu sunt privilegiul unei caste specializate, ci constituie dreptul nostru fundamental, inalienabil. Sunt, evident, de acord cu rebeliunea postmodernă față de avatarul lui Dumnezeu imaginat ca un moșneag tiranic și punitiv, un soi de bunic bau-bau; salut desfacerea din capcana imaginii antropomorfe a divinului, dar cred că ofensiva negatoare, pe care o trăim astăzi, este doar o fază pregătitoare a unei alte înțelegeri a sacrului, mai realistă, mai puțin ignorantă și schematică. Deși diferența poate să nu sară în ochi, pentru mine și imaginea moșului punitiv și despotic, și negația de azi îmi par egal de inconsistente. Momentele derutante ale istoriei pot fi trăite cu bucurie, ca prilejuri de eternă reformulare a ideilor. Dar dacă fundalul rămâne același? O întrebare importantă, la care un răspuns adecvat poate fi izbăvitor.

Iar dacă literatura ne dă un frison, e pentru că atinge una sau câteva din coardele realității supreme (să fie acesta un cuvânt prea mare ca să-l mai rostim azi?). Iată pactul literaturii cu înaltul sau cerescul. Tradiția – simplă,

accesibilă, aflată în imediata noastră apropiere, ochiul care privește, martorul, cel ce va înregistra și acceptul, și revolta – nimic nu se pierde din marea memorie cosmică. Până și atunci când literatura neagă sacrul, ea vorbește din interiorul acestuia. Cei ce se războiesc cu Tradiția (după cum afirma, la un moment dat, savuros, Horia Roman Patapievici, sunt numeroși, astăzi, aceia care, când aud de ea, vor să pună mâna pe pistol) se simt, desigur, în afară. Poate însă că nu ies din interiorul ei, fiindcă nu este vorba de o tradiție făurită de oameni, ci de una imemorială, cu desăvârșire naturală (ceea ce omul luciferic de azi nici nu mai poate concepe – el crede că s-a născut ca să modifice totul după voia sa: așa o fi, dar el nu va putea nicidecum altera în vreun fel substratul ființării). Suportul întregului univers e unul spiritual, la modul cât se poate de concret, dar nu fiindcă așa ar fi decretat vreun filosof creator de sistem. Iar din această tradiție infinită fac parte și cărțile de literatură adevărată, ce dau, fiecare, câte o mărturie despre ea, îi nuanțează una din vinele multicolore.

Voi adăuga că nu mă tem de o subordonare a literaturii față de o instanță străină de ea, asta nu se poate întâmpla, deoarece ne referim la un filon ce nu se impune cu forța, din afară, ci există, de la început, prin naștere, în însuși trupul literar (a cărui inimă este), dacă acesta reușește să fie un trup, adică o operă de artă adevărată. Spiritul se află în operă, în măsura în care aceasta este literară și numai cu această condiție. Atunci când descinde realmente pe solul artei, pe tărâmul ei lunar, conștiința umană experimentează o stare de imponderabilitate, de extaz, de gratuitate, care nu o refuză planului literar, ci, dimpotrivă, o ancorează încă mai convingător în acesta. Este semnul, veșnic reactualizat, al lui Hermes Trismegistos, care face din literat unul din mediatorii între pământ și cer. Semn care exprimă și prospețimea funciară a operei literare: ori cât s-ar mai fi scris înainte, un artist este original în acel moment în care vede pentru prima oară, el însuși, ceva dezvelit, o paradigmă vie, un colț al unei cortine, poate, ridicat de un vânt diafan. Spiritul, tradus și astfel: a nu fi convertibil în cuvinte, dar a se manifesta prin (și printre) ele, fiindcă el este viziunea atotcuprinzătoare, suflul care le ține împreună, întregi, ca o pavăză secretă, interioară, con-

tra dezintegrării. Fără ea, cuvintele s-ar strânge pe făraș și s-ar arunca la gunoi.

De ce această digresiune suficient de alambicată? Din rațiuni foarte simple: pentru a-mi justifica demersul, prin care, neintenționat, am comentat fiecare autor din acest volum dintr-o perspectivă simultan literară și spirituală. Neintenționat – întrucât acest mod de a vedea lucrurile îmi este consubstanțial. Probabil că uneori am detectat evoluții la care autorii nu se gândiseră, pe care nici măcar nu le doriseră, asupra cărora nu s-au exprimat. Pentru mine, în orice caz, scrierea a constituit o mărturie a stadiului căutărilor lor, care i-a învățat ceva și i-a re-așezat. Mi se pare că rostul operei literare este acela al unei descărcări energetice, urmată de o benefică reaşezare în ființă (anticul *catharsis*, actual și astăzi), într-una de bună seamă invizibilă, fără modificări obligatorii la nivelul statutului social etc. Mai mult, că opera corespunde unei aspirații spre eliberare din chingile determinărilor materiale, prea omenești. Fie și pentru o clipă – și, evident, neprogramatic. Fără să conteze dacă autorul și-a schimbat destinul exterior, pe baza cuantumului revelatoriu, închis în creația lui, sau dacă el are caracter sau nu, este rău, vicios sau are concepții politice neconvenabile. Toate acestea au prea puțină importanță, în ipoteza prezenței harului.

Scorpionul villonesc este fericit să se fi hrănit cu dulceața multor scrieri delicioase, parcă pentru a se pierde apoi în lume, cotropit de atâta frumusețe și gășind pretutindeni dovezi ale ei.

Simona-Grazia Dima